

מרכז המידע למודיעין ולטרור
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)

1 במרץ 2007.

נשיא איראן אחמדי נז'אד מזוהה עם תופעת ה"משיחיות" בצמרת האיראנית. תופעה זאת מהווה אחד הגורמים הדוחפים להקצנה נוספת של המשטר האיראני אך טמון בה גם אתגר לאושיות שלטון אנשי הדת

התחזקות תופעת ה"משיחיות" באיראן

1. בשנים האחרונות מתרחב באיראן הדיון הציבורי סביב תופעת ה"משיחיות". המדובר בתופעה עממית המקנה ממדים קונקרטיים, עד כדי קריאות לעשייה אקטיבית, להאצת תהליך חזרת "האמאם הנעלם" ("האמאם אלמהדי") כמשיח שיושיע את העולם. נשיא איראן אחמדי נז'אד מזוהה עם תופעה זאת ואף הרבה להתייחס בפומבי לאחר היבחרו לנשיאות לעניין שובו של "האמאם הנעלם".

נטייתו המשיחיות של הנשיא בעיני קריקטוריסט איראני ("רוז", אוקטובר 2006)

תמונתו של הנשיא אחמדי נז'אד אפוף הילה (סוכנות הידיעות האיראנית הרשמית "פארס").

2. האמונה באמאם כמנהיג על-אנושי, כל-יכול וחסיך מטעויות הינה **אחד מעיקרי האמונה הייחודיים של האיסלאם השיעי**. על פי האמונה השיעית האמאם הראשון היה עלי, "אמיר המאמינים", חתנו של הנביא והח'ליף הרביעי בעיני המוסלמים הסונים. על פי האסכולה המרכזית באסלאם השיעי (השיעה התרי- עשרית) היו מאז מותו של עלי (661 לספירה) 11 אמאמים עד לשנת 874 בה נעלם האמאם ה-12. האמאם הנסתר, לפי האמונה השיעית, עתיד לשוב לעולם כ"מהדי" (מונח שפירושו "זה המונחה ע"י אללה בדרך הישר"). בשובו הוא יביא עימו את בשורת הגאולה, יפרע מאויבי השיעים ויוביל לעידן של צדק אסלאמי בעולם.

3. **תופעת ה"משיחיות", המקנה ממדים גשמיים-קונקרטיים לחזרתו של האמאם הנעלם, מהווה איום תאולוגי-תפיסתי על יסודות המשטר האסלאמי האיראני**. איתאללה ח'מיני, מנהיג המהפכה, ביסס את שלטונו על השילוב בין הסמכות הדתית כמקור חיקוי ('מרגיע תקליד') לסמכות הפוליטית-שלטונית. ה"משיחיות", לעומת זאת, מנתקת, להלכה, בין האמונה השיעית (הממתינה "למהדי") לבין הבלי השלטון הארצי. על רקע זה, תומכיה של תפיסה זאת נרדפו בראשית המהפכה; האשמה ב"משיחיות" עדיין משמשת להכפשת יריבים פוליטיים; והתופעה זוכה לביקורת חריפה מצד בכירי המשטר והממסד הדתי.

נשיא איראן אחמדי נז'אד כמבטא תופעת ה"משיחיות"

4. נשיא איראן אחמדי נז'אד בולט באמירותיו הפומביות המתייחסות לשובו הקרוב של האמאם הנעלם. אמירות אלו נובעות מאמונתו הדתית האותנטית ומהרקע החברתי והפוליטי שלו ואינו רק בגדר רטוריקה. נשיא איראן משתייך כנראה **לקבוצת ג'מכראן**¹, שהינה חלק מתנועה רחבה יותר, תנועת

¹ קבוצת ג'מכראן הינה קבוצה שיעית-רדיקלית הן בנושאי פנים והן בנושאי חוץ. היא קרויה על שם מסגד ג'מכראן הנמצא כ-6 ק"מ מזרחית לעיר קם באיראן. על-פי מסורות שיעיות האמאם הנעלם שהה במקום בזמן היעלמותו, הכריז עליו כעל מקום קדוש וציווה על הקמת מסגד במקום. על פי האמונה למקום זה עתיד גם לשוב האמאם הנעלם. לפיכך הפך המסגד למקום עלייה לרגל עבור שיעים רבים מכל רחבי העולם. בעבר נמסר כי אחמדי נז'אד הקצה ספים להשמשת קו רכבת ממסגד ג'מכראן לטהראן.

החוג'תיה (ראה להלן), המאמינה כי שלטון אסלאמי אמיתי ייכון רק עם שובו של האמאם הנעלם וכי שעה זו קרבה ובאה. האייתאללה **מחמד תקי מצבאח-יזדי**, מורהו הרוחני של אחמדי נז'אד ("מקור החיקוי", שלו), משמש כמנהיגה הרוחני של קבוצת ג'מכראן.

הנשיא אחמדי נז'אד ומורהו הרוחני האייתאללה מחמד תקי מצבאח-יזדי

5. נשיא איראן אחמדי נז'אד הרבה להתייחס לאחר היבחרו לנשיא לאפשרות שובו של "האמאם הנעלם" והתבטא על השראת אלוהים ממנה הוא נהנה. כך למשל:

א. אחמדי נז'אד הוא הצהיר בכנס אנשי דת (16 בנובמבר 2005) כי "המשימה העיקרית של המהפכה היא לסלול את הדרך להופעתו מחדש של האמאם השנים עשר ולהגדיר את המדיניות הכלכלית, התרבותית והפוליטית בהתאם למדיניות של שיבת [האמאם] "אל מהדי"". קודם לכן התבטא הנשיא באוזני איש דת קיצוני בשם איאתאללה אמולי (התבטאות שנתפסה באקראי ע"י מצלמת טלוויזיה), כי בשעת נאומו מעל בימת האו"ם (ספטמבר 2005) חש, כי "הילה אלוהית עוטפת אותו" (ואף יש לו קשר ישיר לאללה).

ב. בהתבטאות אחרת שלו בפני קהל תומכים טען אחמדי נז'אד כי הוא

נהנה מהשראה אלוהית בעוד נשיא ארה"ב הינו בעל השראה שטנית²
(סוכנות הידיעות **Iran news**, 15 באוקטובר 2006).

6. לאמונתו ה"משיחית" של הנשיא אחמדי נז'אד יש גם משמעות פוליטית. נראה כי אמונתו של הנשיא אחמדי נז'אד ב**שובו הקרוב** של "האמאם הנעלם", ובכך שהוא יגיע לאחר מלחמת גוג ומגוג עם ישראל והמערב, מהווה את אחד הגורמים **הדוחפים אותו להקצנה**. הדבר העשוי לתת הסבר לכמה מאפיינים בהתנהלותו ובמדיניותו כמו חתירתו העיקשת והמתריסה להשגת טכנולוגיה לייצור נשק גרעיני והטון הקיצוני והמתריס בנוגע לישראל והעם היהודי (הצהרותיו בדבר חיסול ישראל, ופעילותו הנמרצת בעניין הכחשת השואה תוך התעלמות מוחלטת מהרגישויות הבינלאומיות).

7. הרטוריקה ה"משיחית" של הנשיא הנה לצנינים בעיני השמרנים-הפרגמטיים בני "הדור הראשון" למהפכה האסלאמית באיראן. צמרת המשטר והממסד הדתי מרבים לתקוף בחריפות את התפשטות התופעה. גילויי ה"משיחיות" נתפסים על ידם כ"גולם שקם על יוצרו", וכאתגר אידיאולוגי משמעותי למשטר ולמעמדו של המנהיג ח'אמנאי, העומד במוקד "שלטון חכם הדת" ("ולאית פקיה"), ואמור לשמש כ"מקור חיקוי" וכממלא מקומו של "המהדי" עד שובו.

8. הגם שנשיא איראן אחמדי נז'אד מזוהה עם תופעת ה"משיחיות" משקלה של ה"משיחיות" כתופעה במערכות המשטר באיראן עודנו מוגבל. אולם אם תופעה זאת תתעצם ותבסס השפעתה בתהליכי קבלת החלטות באיראן, תוך התחזקות במעמדו של הנשיא אחמדי נז'אד והזרם האולטרה-שמרני, היא מגלמת אפשרות לתזוזה נוספת במרכז הכובד של הקונצנזוס הפנימי במשטר האסלאמי באיראן **לכיוון הדתי-אידיאולוגי תוך הקצנה נוספת של מדיניותו**.

²ראה דו"ח ממר"י מס' 1328 מה-19 באוקטובר 2006:

Iran President Ahmadinejad: 'I have a Connection With God, Since God Said That the Infidels Will Have No Way to Harm the Believers'; We Have [ONLY] One Step Remaining Before We Attain the Summit of Nuclear Technology'; The West 'Will Not Dare To Attack Us'

נספח א'

קוים לדמותו של נשיא איראן ד"ר מחמוד אחמדי-נז'אד

פרטים אישיים

1. **מוצא:** אחמדי נז'אד יליד 1956, בכפר ארדאן, שהוא פרבר של גרמסר (עיר במחוז סמנאן). בן רביעי למשפחה בת שבעה ילדים. שנה לאחר לידתו עברה משפחתו לטהראן.
2. **השכלה:** תואר ראשון ושני בהנדסה מהאוניברסיטה למדעים ותעשייה; דוקטורט להנדסה ותכנון של תעבורה, תובלה ותחבורה מהאוניברסיטה למדעים ותעשייה.

תפקידים קודמים ופעילות פוליטית

3. בתקופה שלפני המהפכה, ובמקביל ללימודיו, החל ליטול חלק בשיעורים של אנשי הדת מטהרי וטאלקאני. בימים אלה החלה להתעצב תודעתו הפוליטית, עת נרתם לפעילות פוליטית סטודנטואלית נגד השאה. עם כינון המהפכה האסלאמית, נבחר לנציג האוניברסיטה למדעים ותעשייה בישיבות של ארגוני הסטודנטים במדינה, שנערכו במעמד המנהיג חימיני.
4. עם פרוץ מלחמת איראן-עיראק נשלח אחמדי נז'אד לאזור החזית ועד שנת 1985 עסק בפעולות סיוע ולוגיסטיקה. בשנת 1986 הצטרף בהתנדבות לחטיבת המיוחדת של "משמרות המהפכה", שמוקמה בבסיס 'רמצ'אן' ופעלה מחוץ

לגבולות איראן (בעיר כרכוכ שבצפון עיראק). עם תום תפקידו זה שירת כמפקד של הנדסה קרבית בדיביזיה של "משמרות המהפכה".

5. בסוף שנות השמונים כיהן אחמדי נז'אד במשך ארבע שנים כסגן וראש אזור עירוני של מאכו וח'וי (במחוז אזרביג'אן המערבי). מאוחר יותר כיהן במשך שנתיים כיועץ לענייני פיתוח ואחראי על מטה המלחמה של המחוזות המערביים.

6. ב-1993 עבד כיועץ לענייני תרבות של שר החינוך וההשכלה הגבוהה. בין השנים 1994-1997 כיהן כמושל מחוז ארדביל. בשנים 1995 ו-1996 הוא נבחר כמושל המצטיין באיראן, וזכה להערכה רבה כאשר דאג לשיפוץ ושיקום של כ-7,500 יחידות דיור שנהרסו ברעידת אדמה שפקדה את המחוז.

7. באפריל 2003 נבחר אחמדי נז'אד לראשות עיריית טהראן, עם עליית "השמרנים החדשים" ("אבאדגראן") בבחירות לרשויות המקומיות. בזמן כהונתו זכה להערכה בניהול העיר טהראן בקרב תושביה. אחמדי נז'אד נתפס כ"מנהל" מוכשר וצנוע, שגילה חיוניות בפתירת מצוקותיהם של תושבי טהראן, ובמהלך מסע הבחירות שלו התמקד בפן החברתי-כלכלי, והציג עצמו כ"רובין הוד" אסלאמי ("עמך", בנו של מסגר), המבטיח טיפול מקיף בתחלואי העוני. במסגרת זו, הוא סרב לקבל את משכורתו כראש עיר, והבטיח לדאוג לפנסיה, לביטוח בריאות ולדמי אבטלה גם לנשים, להעניק הלוואות ללא ריבית לאיכרים ולזוגות צעירים (למטרות נישואים ודיור), לייצב את עליית המחירים, להעלות את שכר המורים ולהעביר את ריכוז ההון השלטוני מהערים הגדולות לאזורים הנחשלים בפריפריה.

8. לקראת הבחירות לנשיאות זכה לתמיכת גורמים בקואליציית ה"אבאדגראן" השמרנית (המהווה את זרם הימין הרדיקלי במחנה השמרני), ובסיעת "אית'ארגראן" - הגורם הדומיננטי בקואליציה השמרנית במג'לס. עם זאת, גורמים ותיקים בממסד המהפכני, בעיקר בזרם הימין המסורתי (בני "הדור הראשון" למהפכה) התנגדו בתוקף למועמדותו, ניסו לטרפד אותה וכינוהו "טירון פוליטי".

9. ב-24 ביוני 2005 נבחר אחמדי נז'אד לנשיא איראן לאחר שגבר ברוב ברור (כ-62% מהקולות) על הנשיא לשעבר ומועמד הזרם השמרני- פרגמאטי עלי-אכבר האשמי רפסנג'אני.

10. כניסתו של אחמדי נז'אד לתפקידו כנשיא איראן סימנה את השתלטותו של המחנה האולטרה- שמרני על מוקד כוח חשוב במדינה. הוא נבחר על בסיס סדר יום של הבטחות לשינויים עמוקים בתחומי הכלכלה והחברה אך בפועל הוא נכשל בניסיונותיו וספג ביקורת קשה בשל כך. הבטחותיו להילחם בשחיתות נתגלו כריקות מתוכן בייחוד על רקע מינוי מקורביו למשרות מפתח.

11. משקלו של אחמדי נז'אד בניהול השוטף של המדיניות בסוגיות המדיניות-אסטרטגיות, בדגש על סוגיית הגרעין והיחסים עם חזבאללה, נותר מוגבל. מרכז הכובד בסוגיות אלה עודנו מצוי בדרגים שמעליו (ה"מנהיג" והמועצה העליונה לביטחון לאומי).

מה היא תנועת "החוג'תיה" ומה הקשר שלה עם נשיא איראן?

12. תנועת ה"חוג'תיה" (**Hojjatiyeh**) הוקמה בראשית שנות החמישים של המאה העשרים ע"י איש הדת מחמוד חלבי, ערבי במוצאו ואיראני בלאומיותו. התנועה מאמינה בשיבתו הקרובה ובאה של האמאם הנעלם האמור להופיע ולפעול בנסיבות בהן שוררים תוהו ובוהו ואי-צדק ומאמינה כי שלטון אסלאמי אמיתי ייכון רק עם שובו. התנועה אינה מקבלת את עיקרון ה"ולאית פקיה" שקבע ח'מיני. על כן ב-1983 היא הוצאה מחוץ לחוק באיראן³. מנהיג המהפכה ח'מיני הוקיע את התנועה בנאום ביולי 1983, הורה לרדוף את תומכיה, וחלקם נעצרו ואף הוצאו להורג.

13. בניגוד לרעיון ה"ולאית פקיה", המצדד במנהיג יחיד המרכז בידו את כל הסמכויות, ה"חוג'תיה" טענה כי מנהיגות קולקטיבית צריכה לשלוט בחברה עד לחזרת האמאם. התנועה הינה בעלת השקפות ליברליות בתחום הכלכלי, ואפשר שהיא זוכה לפיכך לאהדה בחוגי אנשי הבזאר ובעלי הקרקעות, המתנגדים לכל פיקוח ממלכתי.

14. ברבות השנים התרבו השמועות אודות פילוג בתנועת ה"חוג'תיה", כאשר מייסדה, מחמוד חלבי, עבר לעמוד בראש קבוצת ה"מהדויאת". תנועה זו נותרה קרובה מהבחינה האידיאולוגית ל"חוג'תיה", אך דוגלת בגישה אקטיביסטית יותר שעיקרה גרימת תוהו ובוהו על מנת לזרז את שובו של "האמאם" השנים עשר. התנועה עלתה לכותרות ב-24 באפריל 1999, כשעל פי פרסומי המשטר, ניסו חברים בה להתנקש בחייו של ראש המערכת המשפטית בטהראן עלי ראזיני.

15. בשלהי 2002 וראשית 2003 הגבירה ה"חוג'תיה" את פעילותה. בתגובה, בכירים בשלטון האיראני מיהרו להזהיר מפני חדירת אנשיה למוסדות השלטון. שר הפנים דאז, מוסוי לארי, אמר כי הוא מודאג מפעילות התנועה, שמטרתה, לדבריו, להביא לפילוג דתי. שר המודיעין לשעבר, עלי פלאחיאן, הציע כי "המועצה לביטחון לאומי" תבחן, האם תנועת

³ לפי מספר גרסאות, התנועה לא הוצאה פורמלית אל מחוץ לחוק.

ה"חוג'תיה" מסכנת את הביטחון הלאומי. הוא ציין, כי בתקופת כהונתו כשר המודיעין התנועה הייתה נתונה לפיקוח של אנשיו.

16. נשיא איראן אחמדי נז'אד משתייך כנראה לקבוצת ג'מכראן, המהווה חלק מתנועת ה"חוג'תיה". האיתאללה מחמד תקי מצבאח- יזדי, מורהו הרוחני של אחמדי נז'אד ומנהיג קבוצת ג'מכראן, מחזיק אף הוא בעמדות "משיחיות" ונתפס בקרב החוגים הקיצוניים כמייצג את האידיאל המהפכני האמיתי. גם כמה ממקורבי הנשיא נמנים על חברי תנועת ה"חוג'תיה". אומנם אין אימות לכך שאחמדי נז'אד עצמו שייך פורמאלית לתנועת ה"חוג'תיה" **אולם קיים מכנה אידיאולוגי משותף ביניהם המתבסס על האמונה ב"משיחיות".**